

Häilyvää strategistumista

Kulttuuriperinnön eri merkitykset Suomen kymmenen suurimman kaupungin kulttuuristrategioissa

Miikka Pyykkönen

Tässä artikkelissa tarkastellaan puhetta kulttuuriperinnöstä kymmenen suurimman suomalaisen kaupungin tuoreissa kulttuuristrategioissa. Kulttuuriperinnöstä puhutaan melko vähän ja enimmäkseen epäsuorasti siihen liitettävien teemojen ja ilmaisujen kautta. Se on tullut osaksi paikallista julkisen kulttuurihallinnon strategista puhetta, mutta sen merkitykset ovat toistaiseksi moninaisia ja strategistuminen häilyvää. Kulttuuriperintö kytketään kaupunkilaisten aktivoimiseen, yhteisöllisyyteen sekä kaupungin imagoon ja talouteen. Muutamat strategiat tunnistavat sen itseisarvonkin.

Asiasanat: Kaupunki, kulttuuriperintö, kulttuuripolitiikka, kulttuuristrategia, Suomi

Johdanto

Tutkimusten mukaan kulttuuri on noussut viimeisen kahdenkymmenen vuoden aikana kaupunkisuunnittelussa tai -kehittämisessä yhä näkyvämpään ja strategisempaan rooliin (Bianchini & Laundry, 1995; Evans, 2001; Gilmore, 2004). Taustalla on eurooppalaista hallintoa yleisemminkin koskeva buumi, jossa kaupunkien rakenteita, sektoreita sekä hallinnointi- ja palvelukäytäntöjä halutaan kehittää laajempien rationaalisuuksien ja tavoitteiden mukaisesti (Vasilevska & Vasic, 2009). Kulttuurista haetaan esimerkiksi vauhtia taloudelliseen kasvuun tai asukkaiden hyvinvoinnin ja viihtyvyyden parantamiseen

(Evans, 2001). Tämä trendi koskee myös kulttuuriperintöpolitiikkaa (esim. Euroopan unioni, 2019).

Yksi kulttuurin roolia kaupunkikehittämisessä viime vuosina nostattanut asia on kulttuurisuunnittelu. Se tarkoittaa yksinkertaistettuna paikallista ja alueellista kehittämistyötä, jossa kulttuuri huomioidaan moniulotteisesti. Kulttuurilla tarkoitetaan taiteita, yhteisöjä ja merkityksiä, mutta toisinaan myös paikallista tai alueellista toiminta- tai tapakulttuuria. Yhteistä eri ymmärrystavoille kulttuurisuunnittelussa on katsoa asiaa kehittämisen näkökulmasta. Kulttuurisuunnittelu on samalla moninaistanut asiayhteyksiä, teemoja ja tapoja, joihin liittyen kulttuuri huomioidaan paikallisessa ja alueellisessa hallinnoinnissa. (Häyrynen & Wallin, 2017.)

Hallinnossa kulttuurisuunnitteluun yhdistetään *ensinnäkin* lähes poikkeuksetta demokratian, osallistumisen ja tasa-arvon sekä asukkaiden/kansalaisten hyvinvoinnin vahvistaminen. Tällöin olennaista on kulttuurisuunnittelussa ruohonjuuritasolta nouseva tieto. Sen avulla hallinto voi pyrkiä sekä antamaan tilaa kokemusasiantuntijakansalaisille kehittämistyössä että keräämään asukkailta ja näiden yhteisöiltä mahdollisimman monenlaisia näkemyksiä kehittämisen pohjaksi. (Häyrynen & Wallin, 2017.)

Toiseksi kaupunki-imagon parantaminen tai paikallisen liike- ja innovaatiotoiminnan edistäminen liittyy usein kulttuuripoliittisen kulttuurisuunnittelun tavoitteistoon. Toisin sanoen kulttuurisuunnittelu ja sille asetetut tavoitteet liittyvät kaupunkien hallinnossa yhä useammin haluan parantaa kulttuurin avulla eri tavoin kaupungin taloutta. Kulttuuri tai kulttuuriperintö ovat instrumentteja tavoitteen saavuttamiseksi. (Gray, 2007.)

Kolmanneksi kulttuuripoliittisessa kulttuurisuunnittelussa tavoitellaan ja määritellään myös kulttuurin ja taiteen kentän intressejä. Kulttuurisuunnittelulla halutaan antaa kulttuurilaitoksille ja kulttuurin vapaan kentän toimijoille (esim. yhdistyksille ja taiteilijoille) enemmän työ- ja vaikuttamismahdollisuuksia. (Evans, 2001.)

Kulttuurisuunnittelun suhde kulttuuripolitiikkaan – joka tässä ymmärretään kulttuurin paikalliseksi julkishallinnolliseksi ohjaukseksi – on moniulotteinen ja voi olla jopa dialektinen. Yhtäältä paikallinen kulttuuripolitiikka hyödyntää kulttuurisuunnittelua suoraan strategistuvan hallinnoinnin työkaluna. Toisaalta kulttuurisuunnittelua voivat toteuttaa tutkijat sekä kansalaiset ja kolmannen sektorin tahot omien intressiensä mukaisesti yhteistyössä paikallisen kulttuuripolitiikan kanssa. Kolmanneksi kulttuurisuunnittelu, lähtiessään puhtaimmillaan ruohonjuuritasolta, voi myös olla vastarintaista julkista kulttuuripolitiikkaa kohtaan. (Evans, 2001; Häyrynen & Wallin, 2017; ks. myös Carusoa ym., 2014.)

Kulttuurisuunnittelun kytkeytyminen alueelliseen ja paikalliseen kulttuuripolitiikkaan sekä kulttuurin strategisen aseman nousu näkyvät kymmeninä tällä vuosituhannella Suomessa julkaistuina kulttuuristrategioina. Nykyisin noin puolessa kuntia on kunnallinen, alueellinen tai maakunnallinen kulttuuristrategia, joka ohjaa niiden kulttuuripolitiikkaa sekä kytkee kulttuuria muihin kehittämistavoitteisiin. Kulttuurille on lisäksi annettu entistä enemmän tilaa yleisimmissä kunnallisissa ja maakunnallisissa kehittämissstrategioissa. (Pyykkönen, 2021; ks. myös esim. Jyväskylä, 2022.)

Keväällä 2020 analysoin 21 kunnallista ja maakunnallista kulttuuristrategiaa ja tarkastelen, miten niissä puhutaan kulttuurista. Analyysini julkaistiin kulttuuria ja yhteisökehittämistä koskevassa kansainvälisessä kokoomateoksessa (Pyykkönen, 2021). Tutkimukseni sivutuotteena havaitsin, että erityisesti pienemmät kaupungit ja maaseutukunnat huomioivat strategioissaan kulttuuriperinnön. Kaupungit – varsinkin suuremmat – sen sijaan puhuvat kulttuurista kehittämistyössä ennen kaikkea luovuuden, hyvinvoinnin, tuottavuuden tai liiketoiminnan, kaupungin vetovoiman tai asukkaiden viihtyvyyden lisäämisen kehyksessä. (Vrt. Kivilaakson ja Mäen artikkeli tässä julkaisussa.) Kulttuuriperinnön yhteys näihin jäi analyysini mukaan vähäiseksi ja melko epämääräiseksi. Kyseinen tulos herätti kysymään, miksi suuret kaupungit niin usein ohittavat kulttuuriperinnön strategiapuheissaan? Tässä artikkelissa vastaan tähän kysymykseen sekä perehdyn siihen, miten Suomen kymmenen suurinta kaupunkia merkityksellistävät ja määrittelevät kulttuuriperintöä kulttuuristrategioissaan. Mitä kaikkea kulttuuriperintöön – erityisesti arvokkaana pidettyyn – katsotaan kuuluvaksi mukaan? Mihin kulttuurin ”ulkopuolisiin” asioihin kulttuuriperintötoiminta strategioissa liitetään?

Artikkelin aineisto muodostuu Suomen kymmenen suurimman kaupungin eli Helsingin, Espoon, Tampereen, Vantaan, Oulun, Turun, Jyväskylän, Lahden, Kuopion ja Porin kulttuuristrategioista. Osa kaupungeista nimittää niitä suunnitelmiksi tai visioiksi, mutta luonteeltaan ne ovat strategiadokumentteja. Pori, Turku ja Lahti eivät ole julkaisseet voimassa olevaa kulttuuristrategiaa. Porista sain kulttuuripalvelujen johtajalta pyytämällä valmis-teilla olevan strategian käsikirjoituksen käyttööni. Turusta ja Lahdesta en onnistunut saamaan julkaisematonta strategiaa tai sellaisen käsikirjoitusta etsinnöistä huolimatta. Turusta käytän kuitenkin Neil Petersonin and Hanns Dietrich Schmidin kirjoittamaa strategiamaista katsausta *Turku Ten Years On: A pre-10th anniversary culture and strategy “Health Check”*. Se on aineistoni ainoa englanninkielinen dokumentti.

Analyysimenetelmäni on sisällönanalyysi. Kartoitan sillä erilaisia tapoja, joilla strategia-aineistossa kulttuuriperintöä kuvataan (vrt. Tuomi & Sarajarvi,

2018). Olen tarkastellut tutkimuskysymysteni ohjaamana kulttuuriperinnölle annettuja merkityksiä suhteessa kaupunkien kulttuuripolitiikan strategiaisiin tavoitteisiin. Oleellinen osa sisällönanalyysiani onkin koskenut sitä, mihin asioihin kulttuuriperintö liitetään tai minkä muiden asioiden yhteydessä se nostetaan esiin.

Käytännössä analyysini tapahtui koodaamalla aineistosta esiin kappaleita, lauseita ja sanoja, jotka suoraan tai epäsuorasti kertovat kulttuuriperinnöstä. Sisällönanalyysini tulosten tulkinnassa käytän apuna muita kulttuuriperinnön kulttuuripoliittista merkityksellistämistä koskevia tutkimuksia sekä tutkimuksia kulttuuripolitiikan – ja yleensäkin hallinnon – strategistumisesta (ks. artikkelin seuraavat kaksi lukua). Näin pääsen kiinni siihen, miten kulttuuriperintöä merkityksellistetään ja tietyllä tavoin merkityksellistettynä hyödynnetään kaupunkikehittämisen strategisten tavoitteiden saavuttamisessa. Olen siis yhtäältä pyrkinyt tutkimuskysymysten ohjaamana kuvaamaan kulttuuriperintöä sellaisena kuin se aineistossani ilmenee, mutta toisaalta tulkinnan avulla löytämään myös piileviä sisältöjä ja merkityksiä (vrt. Graneheim ym., 2017). Kokonaisuudessaan lähestymistapani edustaa kriittistä policy-tutkimusta (ks. esim. Fairclough, 2013), joka ytimekkäästi määriteltyä tarkoittaa tässä tapauksessa kulttuuriperinnön tarkastelemista osana kulttuuripoliittista vallankäyttöä.

Esittelen aluksi aiemman tutkimuksen valossa sitä, miten kulttuuriperinnöstä on tullut strategistuvan kulttuuripolitiikan polttoainetta. Käyn tämän jälkeen läpi sitä, millaisia asiakirjoja ja politiikan välineitä kuntien kulttuuristrategiat ovat. Sen jälkeen koittaa artikkelin analyysiosio, jossa nostan esiin ne teemat, joiden kehityksessä kulttuuriperintö yleisimmin aineistossani merkityksellistetään. Lopuksi vedän yhteen keskeiset tulokseni suhteessa kaupunkien kulttuuri(perintö)politiikkaa koskevaan tutkimukseen.

Strategista paikallista kulttuuripolitiikkaa

Suomessa kulttuuripolitiikan strategisoituminen alkoi noin 15 vuotta sitten, kun opetus- ja kulttuuriministeriö alkoi ajan valtionhallinnolliselle hengelle tyypillisesti julkaista kulttuuripoliittisia strategioita (Jakonen, 2020; ks. myös Vartiainen ym., 2012). Strategista hallinnointia voi nimittää myös ”ohjelmalliseksi ohjaamiseksi”, sillä kyse on pitkälti toimijoiden ohjaamisesta toimimaan oikeansuuntaisesti tiettyjen strategisten tavoitteiden saavuttamiseksi erilaisten rahoitusta sisältävien ohjelmien avulla (Ala-Mutka, 2008; Nerg, 2018). Strateginen ohjaus on muodostunut normiohjauksen rinnalle pehmeämmäksi ohjauskeinoksi, jossa valtion tai muun julkishallinnollisen yksikön, kuten kunnan, ylin hallinto säilyy hallittavasta kohteesta ”etäisyyden päässä”, mutta taivuttelee tätä toimimaan oikein tai järkevällä tavalla. Keskeistä julkisen hallinnon

yksiköiden strategisessa ohjaamisessa on vastata laajoihin koko yhteiskunnan, alueen, paikkakunnan tai sektorin kehitystä koskeviin tavoitteisiin. (Ks. esim. Kaunismaa ym., 2021) Kulttuuripolitiikan kohdalla taidetta ja kulttuuria on muiden muassa suhteutettu laajempiin hyvinvointi-, talous- ja elinkeinoelämän uudistustavoitteisiin sekä vastaamaan demografisten muutosten aiheuttamiin paineisiin (Opetusministeriö, 2009; Opetus- ja kulttuuriministeriö, 2017). Tällöin myös muiden sektoreiden intressit ja odotukset siitä, miten taidetta ja kulttuuria voisi hyödyntää niiden tai yhteisten tavoitteiden saavuttamisessa, vaikuttavat strategioiden luonteeseen.

Kulttuurin kansallista, alueellista ja paikallista "strategisoimista" on synnyttänyt ja ohjannut kulttuuripolitiikan kentällä virinnyt huoli kulttuurin asemasta kehittyvässä ja alati leikkauspaineiden kohteena olevassa julkisessa hallinnossa. Opetusministeriön vuoden 2009 strategian esipuheessa tämä muotoillaan seuraavasti: "Haasteena on toimialan yhteiskunnallisen vaikuttavuuden vahvistaminen samalla, kun joudutaan ottamaan huomioon julkisen talouden yleiset vaatimukset. [...] Yhteistyö muiden hallinnonalojen ja yhteiskunnan toimijoiden kanssa korostuu, mikä nostaa kulttuuripolitiikan vaikuttavuutta laajemmin yhteiskuntapolitiikassa." Kulttuuripolitiikan näkökulmasta strategiat siis perustelevat kulttuurin ja sen hallinnon tarvetta osana laajempia kehitys- ja muutoksenäkymiä tai koko yhteiskuntapolitiikkaa. Kunnallisesti ja maakunnallisesti strategiatyö on tästä näkökulmasta tervetullutta, sillä kuntien kulttuuritoiminta oli valtaosassa kuntia menoleikkausten ja hallinnollisten suoraviivaistamisten kohteena 2000-luvun alussa (Kangas & Ruokolainen, 2012). Strategioiden toivotaan legitimoivan julkisen kulttuuritoiminnan olemassaoloa ja perustelevan sen tarvetta. Hintana on se, että taide ja kulttuuri osin merkityksellistetään tällöin muiden rationaalisuuksien ja tavoitteiden valossa, mikä haastaa kulttuurin perinteistä, melko epäinstrumentaalista kulttuuripoliittista luonnetta (Mangset ym., 2008).

Laki kuntien kulttuuritoiminnasta uudistettiin vuonna 2019 (L 166/2019). Laki velvoittaa kunnat järjestämään kulttuuritoimintaa joko itse, kuntien välisenä yhteistyönä tai muutoin eli käytännössä ostopalveluina (§3). Lain yleistavoitteeksi asetettiin kunnallisen kulttuuritoiminnan jatkuvuuden takaaminen kansalaisten luovan toiminnan yhdenvertaisten mahdollisuuksien nimissä (HE 195/2018). Poikkeuksena aiempaan lakiin (L 728/1992) kulttuuritoiminta kytketään nykyisessä laissa eksplisiittisesti yleisempiin kehitys- ja yhteiskuntapoliittisiin tavoitteisiin: "Tämän lain tavoitteena on: [...] 3) vahvistaa väestön hyvinvointia ja terveyttä sekä osallisuutta ja yhteisöllisyyttä kulttuurin ja taiteen keinoin; 4) luoda edellytyksiä paikallisen ja alueellisen elinvoiman kehittymiselle ja sitä tukevalle luovalle toiminnalle kulttuurin

ja taiteen keinoin” (L 166/2019, §2). Kulttuuriperintöä ei suoranaisesti kytkeä instrumentalisointiin, vaan siitä laissa todetaan ainoastaan, että ”kunnan tehtävänä on [...] edistää kulttuuriperinnön ylläpitämistä ja käyttöä sekä paikallista identiteettiä tukevaa ja kehittävää toimintaa” (§3). Kulttuuriperintötoiminnan rooli nähdään siis laissa enemmän tai vähemmän perinteisenä, mutta asettuessaan lain kokonaiskehykseen, joka on melko strategiahenkinen, sekin alkaa näyttäytyä toiminnan kohteena, joka voidaan kytkeä laajempiin tavoitteisiin.

Edellä mainittu laki on vauhdittanut kunnallisten ja maakunnallisten kulttuuristrategioiden tekemistä (Pyykkönen, 2021). Pian lain voimaantulon jälkeen kulttuuristrategian omaavien kuntien prosentuaalinen osuus nousi 40:stä noin 50:een. Nykyisin arviolta 60 prosentilla kunnista on kulttuuristrategia tai vastaava dokumentti (Ruusuvirta ym., 2020, s. 63). Mikä sitten kulttuuristrategia on kaupunkipoliittisena dokumenttina? Yhtäältä se on kuin mikä tahansa muukin strategia: ohjausdokumentti, joka paikallisen kulttuurielämän ja -politiikan menneisyyden ja nykytilan arviointiin perustuen luo kuvan lähitulevaisuuden olosuhteista ja niihin liittyvistä päämääristä sekä luo raamit käytännön toiminnalle noiden tavoitteiden toteutumiseksi (vrt. Markussen & Gadwa, 2010). Se on myös tahtotilaa ilmaiseva dokumentti siinä mielessä, että se ei ota tulevaisuuden olosuhteita ikään kuin annettuna, vaan nykyolosuhteiden analyysiin perustuen luo kuvan siitä, mitä tulevaisuudessa halutaan kulttuurin olevan ja mihin kulttuuritoiminnan tulisi keskittyä. Strategiadokumenttien – mukaan lukien kulttuuristrategiat – käytännöllisyys rajoittuu yleensä toimintalinjojen ja niihin sisällytettävien toimijoiden sekä toisinaan muutamien strategiaa toteuttavien mallien yleiseen määrittelyyn. Osa strategioiden jälkeisestä jalkauttamisesta tapahtuu suorassa virkamiestyössä, osa yhteistyössä alan toimijoiden kanssa tai rahoituksen avulla ulkoistettuna näille: osa – erityisesti isommat hankkeet – vaatii lisäpäätöksentekoa luottamuselimissä. Lopullisten käytäntöjen muovautuminen tapahtuu näissä prosesseissa.

Kulttuuristrategia seuraa ajallisesti ja myötäilee sisällöllisesti kaupungin laajempaa kehittämisstrategiaa. Se on lähes poikkeuksetta elinkeino- ja talousorientoitunut dokumentti. Tämä saa aikaan sen, että myös kulttuuristrategiassa teema tulee huomioida näkyvästi. Kulttuurin suorat ja epäsuorat taloudelliset vaikutukset nousevatkin esiin kaikissa suomalaisissa kulttuuristrategioissa. Kulttuuristrategioiden sisältö ei toki tyhjene tämän rationaliteetin palvelemiseen, vaan myös muut yhteiskunnalliset, paikalliset ja kulttuurin sisäiset tavoitteet ovat niissä läsnä. Tematiikan ja puhuteltavien tahojen moninaisuus, strategian laatimiseen osallistuneet tahot sekä stra-

tegioiden rooli hallinnollisena kehittämisdokumenttina vaikuttavat niiden diskursiiviseen ja retoriseen luonteeseen. Kuten muissakin ohjelmallisissa policy-dokumenteissa yleensä, kulttuuristrategioiden puheen sävy on asiallinen, mutta samalla innostunut ja positiivinen. Suoran tai räikeän kritiikin sijaan muutosta vaativat asiat problematisoidaan tarvepuheella. Kaupunki, sen asukkaat, kulttuurin käyttäjät, kulttuurin tekijät ja tuottajat tai olosuhteet ”tarvitsevat muutosta”. Samoin uudet toimet perustellaan halujen, tarpeiden ja välttämättömyyksien avulla: kulttuuriväki haluaa uudistuksia, olosuhteet vaativat muutosta ja kulttuurin elinvoimaisuuden vuoksi on välttämätöntä parantaa kulttuurin infrastruktuuria. Yleisempiin kaupungin strategioihin muodostetaan positiivinen suhde ja kulttuurin uudistukset sovitetaan laajempaan kehittämiseen.

Tyypillinen kulttuuristrategian laadintaprosessi menee niin, että ensin aloitetaan strategian sisäinen valmistelu. Se alkaa luvan saamisesta strategiavalmistelulle päätöksentekoeleimiltä. Sitten perustetaan henkilöstön ja ulkoisten asiantuntijoiden muodostama strategiatyöryhmä. Se perehtyy asioiden nykytilaan ja lähimenneisyyteen olemassa olevan tiedon kautta sekä tekee luonnosta varten kyselyjä tärkeimmille sidosryhmille (esim. kaupungin kulttuurialan henkilöstö sekä kaupungin toistuvasti rahoittamat kulttuuritoimijatahot). Samaan aikaan kerätään enemmän tai vähemmän laajalti tietoa kulttuuritoiminnan tekijöiltä ja yleisöiltä erilaisten kyselyjen ja haastattelujen avulla. Hyvin yleistä on, kuten muidenkin hallinnon alojen strategisessa suunnittelussa, että tiedon tuottamiseen osallistuvat vain kulttuurisesti aktiiviset henkilöt ja vähän kulttuuriin osallistuvien arvokkaat äänet eivät niissä kuulu, jolloin strategiseen suunnitteluun liittyvät demokratian ja osallistavuuden tavoitteet jäävät heikoiksi (Bäcklund ym., 2017). Samalla saatetaan tiedottaa heitä strategian valmistelusta erilaisten tapahtumien tai julkaisujen avulla. Sitten siirrytään seuraavaan vaiheeseen, jossa luonnokseen kerätään kommentteja ja sitä muokataan. Kaupungin sisäiseen kommentointiin ja muokkaustyöhön osallistuvat valmistelu- ja päätöksentekoeleinten (esim. lautakunnat) lisäksi muut relevanteiksi katsotut toimijatahot, kuten toisinaan henkilöstö yleisesti ja toisinaan eri johtoryhmät, joiden toiminnan alaan kulttuuri kuuluu. ”Ulkoisesti” tapaamisissa, tapahtumissa ja verkkovälitteisesti luonnosta kommentoivat avustetut kulttuuritoimijat, yleisötilaisuuksiin osallistuvat ja yksittäiset asiantuntijat ja taiteilijat. Tältä pohjalta tehdään strategian lopullinen versio, jonka kaupunginhallitus ja -valtuusto tai johtoryhmä siunaavat päätöksellään. Ei ole tavatonta, että strategian toteutumista monitoroidaan sen julkaisun jälkeen kaupunkilais-, kävijä- tai käyttäjäkyselyillä. Riskinä silloinkin on, että vastaamaan tavoitetaan vain pieni osa kansalaisista ja lopulta strategian

toteutuksen kehittäminenkin on pitkälti asiantuntija- ja ammattilaisvetoista toimintaa. (Ks. esim. Jyväskylä, 2017; Tampere, 2019.)

Kulttuuriperintö hallinnollisstrategisena asiana

Klassisessa merkityksessään kulttuuriperintö tarkoittaa jotain edellisiltä sukupolvilta tai jonkun tietyn yhteisön aiemmin eläneiltä jäseniltä periytyviä asioita, jotka nykysukupolvi tai -yhteisö ottaa käyttöön rakentaakseen omaa identiteettiään. Siihen kuuluu niin aineeton (laulut, myytit, tarinat jne.) kuin aineellinen (rakennukset, esineistö, taideteokset ja monumentit jne.) kulttuuriperintö. Lisäksi luonto, ympäristö ja maisema mielletään yhä useammin osaksi kulttuuriperintöä semminkin, jos niihin liittyy yhteisölle tai sen historialle merkittäviä asioita. Perinnön suojelu ja säilyttäminen ovat perinteisesti olleet julkisen kulttuuriperintöpolitiikan ensisijainen tarkoitus. Siihen on pitkälti kuulunut ajatus perinnön muuttumattomuudesta ja pysyvyydestä jonain, joka on tehty menneisyydessä tietynlaiseksi ja enemmän tai vähemmän samanlaisena siirtyy sukupolvelta toiselle. Nykytutkimuksessa kulttuuriperintö määritellään lähes poikkeuksetta prosessuaaliseksi ja eläväksi eli joksikin, minkä merkitys jatkuvasti uudelleen muotoutuu sen käyttöyhteyksissä. (Bortolotto, 2007; Evans, 2009; Kanerva & Mitchell, 2015; Siivonen, 2015; Tuomi-Nikula ym., 2013.)

Valtion ja kuntien lisäksi kaupunkien kulttuuriperinnön parissa toimivat – ylläpitävät, suojelevat, kehittävät, markkinoivat, keräävät tietoa ja niin edelleen – yksityisen ja kolmannen sektorin toimijat. Myös kansalaisilla nähdään olevan hyvin tärkeä roolinsa kulttuuriperintötoiminnassa, ei pelkästään asiakaina tai käyttäjinä, vaan myös suojelu- ja kehittämistoimintaan osallistuvina toimijoina. (Kanerva & Mitchell, 2015; Tuomi-Nikula ym., 2013.) Monitoimijaisuuteen kuuluu se, että kulttuuriperintöön liitetään hyvin erilaisia intressejä, haluja ja odotuksia. Näin ollen kulttuuriperintöön liittyy aina kiistelyä, neuvottelua ja sopimista. Se on siis lähtökohtaisesti poliittinen ilmiö (Arantes, 2007; Lähdesmäki, 2015). Sama pätee luonnollisesti muihinkin kulttuuripolitiikan ja -toiminnan osa-alueisiin.

Kulttuuristrategioiden yhtenä keskeisenä tehtävänä on nostaa kulttuuriin ja sen osa-alueisiin, kuten kulttuuriperintöön, liittyvät moninaiset odotukset ja halut esiin. Ne pyrkivät yhdistelemällä ja seulomalla moninaisia intressejä mahdollistamaan eri toimija- ja kansalaisryhmien palvelemisen vähintään kohtuullisesti. Kuten lähihistoriasta tiedetään, tämä on esimerkiksi urbaanin kulttuuriperinnön kohdalla haastavaa, koska siihen latautuu hyvin monia kaupunkilaisille ja eri toimijoille tärkeitä merkityksiä, identiteettejä, muistoja ja tunteita (ks. esim. Berger, 2020). Tähän moninaisuuden haasteeseen

vastaaminen heijastuu suurempien kaupunkien strategiapuheessa yhtäältä kulttuuriperinnön moniulotteisuutena ja toisaalta kulttuuripolitiikan politics-poliittisuuden peittelemisenä yhteiseksi esitettyjen strategisten tavoitteiden alle. (Pyykkönen, 2021.)

Jos tarkastellaan eurooppalaista kulttuuriperintöä strategia- ja policypuheessa, havaitaan melko pian, että keskustelua hallitsee historiallisesti arvokkaaksi määritelty ihmisen rakentama materiaallinen perintö (Lähdesmäki 2015; Vilkkuna 2015). Tämä hegemonia on kuitenkin taantumassa, sillä aineettomaan kulttuuriperintöön on UNESCO:n vuoden 2013 sopimuksen allekirjoittamisen jälkeen alettu kiinnittää enenevässä määrin huomiota (Kangas & Mitchell, 2015; Ruggless & Silverman, 2009). Toisin sanoen immateriaalinen kulttuuriperintö on nosteessa kulttuuriperintöpolitiikassa, mutta se on toistaiseksi fragmentoituneempaa ja siltä puuttuu yhä materiaaliseen kulttuuriperintöön historian saatossa muotoutunut systemaattinen ylläpito ja suojelu sekä yhtä laaja arvostus (Ruggless & Silverman, 2009, s. 3; Vilkkuna, 2015).

Kulttuuripolitiikassa – aina kansainvälisestä tasosta paikalliseen tasoon – materiaalinen ja immateriaalinen kulttuuriperintö nähdään nykyään yhä enemmän toisiinsa kytkeytyvinä asioina (Tuomi-Nikula ym., 2013; Munjeri, 2004; Vilkkuna, 2015). Se tarkoittaa yhtäältä sitä, että rakennuksiin ja monumentteihin liittyvät yhteisölliset muistot, kertomukset ja muut merkityksennäot tunnustetaan. Niihin siis liittyy perinnöksi määriteltäviä aineettomia kulttuuri-ilmaisuja. Toisaalta myös aineettomaan perintöön liittyvät poikkeuksetta jollain tavalla paikat, tilat ja rakennukset ja ne vähintäänkin välittyvät ihmiseltä tai sukupolvelta toiselle yleensä jonkun materiaallisen muodon (kirja, taulu, valokuva) saattelemana. (Ks. esim. Seitsonen, 2017.)

Erityisesti elävä kulttuuriperintö -ajattelu (ks. esim. Siivonen, 2015) on vauhdittanut kulttuuriperinnön aineellisen ja aineettoman puolen nivoutumista yhteen. Ajattelu näyttyy artikkelissani kahtalaisesti. Ensinnäkin kaupungit, joiden kulttuuristrategioita analysoin, näyttävät tuntevan kyseisen orientaation hyvin. Monessa strategiassa puhutaan kulttuurista ja kulttuuriperinnöstä elävänä, käytettävänä tai hyödynnettävänä. Toiseksi elävä kulttuuriperintö on kulttuuriperinnön vallan ja politiikan ohella analyysini toiset ”lukulasit”: se ohjaa minua tarkastelemaan kulttuuriperinnön merkityksellistämisen moninaisuutta osana kaupunkien nykykehittämistä.

Kulttuuriperintö suurimpien kaupunkien kulttuuristrategioissa

Kuten jo aiemmin viittasin, aikaisemman kulttuuristrategia-analyysini perusteella näytti siltä, että kulttuuriperintö on melko merkittävässä roolissa kun-

tien kulttuuristrategioissa (Pyykkönen, 2021). Näin on kuitenkin ennen kaikkea maaseutukuntien ja maakuntien strategioissa. Mitä suurempi kaupunki, sitä pienemmässä roolissa kulttuuriperintö eksplisiittisesti on kulttuuristrategioissa. Kulttuuriperintö mainitaan nimeltä vain seitsemässä yhdeksästä lukemastani strategiasta. Niissä kahdessa kulttuuristrategiassa, jossa siitä ei nimellä puhuta, se määrittyy osaksi kaupunkia, sen henkeä ja kaupunkilaisuutta; ihmistä, paikkaa ja juuria. Kulttuuriperinnöstä puhutaankin useimmiten sijaisnimikkeillä. Puhutaan väljästi esimerkiksi paikallisesta identiteetistä tai yhteisöllisyydestä, nykyihmisen tai -kulttuurin asettumisesta paikkakunnan pidempään jatkumoon ja paikkakunnalle tyypillisistä piirteistä. Kuten seuraavista lainauksista käy ilmi, kulttuuriperintö on ääneen lausumaton kaupungin ja sen asukkaiden sekä näiden muodostaman kulttuurin tai kulttuurien leikkauspinta, jossa menneisyys kääntyy paikan ja kaupunkilaisen nykyidentiteetiksi sekä jossain tapauksissa antaa suuntia katsoa tulevaisuuteen nopeasti muuttuvassa ympäristössä.

"Omalemäinen ja elävä kaupunkiympäristö rakentaa Tampereen pitovoimaa ja viihtyisyyttä [...] Kaupunkilaiset luovat itselleen tärkeisiin paikkoihin tunnesiteen ja tuottavat kaupunkitilaan toiminnallaan jatkuvasti uusia merkityksiä. Merkityksellisyys syntyy paitsi toiminnan mahdollisuuksista myös tunnetilasta, jonka kaupunkiympäristö asukkaan tai vierailijan mielessä herättää. Fyysisen ympäristön merkityksellisyttä syventävät tarinat, joita kaupungista ja sen historiasta kerromme." (Tampere, 2021, s. 9, 14).

"Espoo muuttuu ja kasvaa hurjaa vauhtia. Länsimetro synnyttää uusia asuinalueita, tuo Helsingin itäisimmätkin kolkat lähemmäs ja sitoo Espoon yhä tiiviimmin osaksi metropolialuetta ja muuta maailmaa. Tässä kehityksessä paikallisidentiteetin tärkeyttä ei saa unohtaa." (Espoo, 2015, s. 3.)

Kulttuuriperintö mainitaan sanana tavallisimmin silloin, kun listataan tai luetellaan niitä kulttuurin eri puolia, jotka halutaan mukaan strategiseen toimintaan tai joiden toivotaan edesauttavan tavoitteiden saavuttamista. Tällöinkin harvemmin avataan kovin tarkkaan sitä, mitä kaikkea kulttuuriperintö strategian osana tarkoittaa. Kaikkiaan eksplisiittisiä mainintoja kulttuuriperinnöstä kaikissa yhdeksässä strategiassa oli yhteensä vain 15. Yhdelläkään kaupungilla kulttuuriperintö ei ole strategisen kehittämisen päätavoite. Lähinnä sitä se on Kuopiolla ja Tampereella, jotka molemmat puhuvat siitä melko systemaattisesti läpi koko strategian. Kuopiossa kulttuuriperintö liittyy ensisijaisesti strategian vahvaan kulttuurikasvatuseetokseen ja Tampereella elävään kaupunkikulttuuriin.

"Kulttuurikasvatuksessa on pelkistetyimmillään kyse kulttuurin eri muotojen (esim. eri taiteenalat, kulttuuriympäristö, kulttuuriperintö) ja yksilön tai ihmisryhmän saattamisesta yhteen. Kulttuurikasvatus tapahtuu aina vuorovaikutuksessa ja se on vuoropuhelua kulttuurin ja kokijan välillä." (Kuopio, 2015, s. 7.)

"Tampere on elävä kulttuuriympäristö, jossa historialliset tarinat ja kulttuuriperintö kohtaavat uudistuvan tulevaisuuden kaupungin. Laadukas arkkitehtuuri, omaehtoisen harrastamisen paikat, elämyksellinen julkinen taide ja luonnonläheisyys lisäävät viihtyisyyttä ja kohottavat asuinalueiden identiteettiä." (Tampere, 2021, s. 14.)

Miksi kulttuuriperintö sitten on niin vähäisessä asemassa strategioissa ja täten kaupunkien strategisessa kehittämisessä? Suoranaisia syitä tälle ei paljastu sen enempää strategioista tai kaupunkien muista kulttuuria koskevista policy-dokumenteista kuin tutkimuskirjallisuudestakaan. Tutkimuskirjallisuuden perusteella voisi kuitenkin tulkita asian johtuvan ainakin siitä, että sitä ei taiteiden, taideteosten, taiteellisen luovuuden, luovien alojen yrittäjien ja freelancereiden tai kulttuurilaitosten tavoin ymmärretä asiana tai ilmiönä, jota voidaan suoraan ja konkreettisesti hyödyntää kaupunkikehittämisessä (Markussen & Gadwa, 2010).

Niin materiaallinen (esim. tila, paikka, asuinalue, ympäristö, arkkitehtuuri ja yksittäinen rakennus tai monumentti) kuin immateriaallinen (esim. identiteetti, kertoma- tai lauluperinne, murre/kieli) kulttuuriperintö ovat läsnä strategioissa. Immateriaallinen kulttuuriperintö on läsnä määrällisesti jonkin verran enemmän, mutta tällöin kulttuuriperintöä ei useinkaan mainita käsitteenä. Yleensä, koska puhe kulttuuriperinnöstä on melko löyhää ja ikään kuin sivuroolissa itse kehittämisen kärjestä, materiaalisuus ja immateriaalisuus joko suoraan kytketään toisiinsa tai vähintään esitetään samassa yhteydessä tai samassa kappaleessa strategiatekstissä. Tällöin puhe on asukkaita ja matkailijoita kaupungissa houkuttelevista kiinnittymisen kokemuksista tai tunnesiteistä, kuten paikallisidentiteetistä sekä sitä koskevista tarinoista ja merkityksenannoista.

"Paikka syntyy tilasta ja siihen kytkeytyvästä merkityksestä. Taide ja kulttuuri luovat merkityksiä ja värittävät kaupunkitilaa. Esimerkiksi taiteen tekemisen ja kokemisen tilat, tapahtumallisuus, katutaiteet sekä mielenkiintoinen arkkitehtuuri ovat keskeinen osa kaupunkikokemusta. Kulttuuri kytkeytyy vahvasti osaksi kaupunkiympäristön suunnittelua. [...] Kulttuuri rakentaa myös Oulun identiteettiä ja pohjoisen tarinaa. Oulu on tulevai-

suudessa merkittävä kulttuurimatkailukohde, jossa voi kokea urbaanin keskustan, luovien kylien ja villin luonnon ainutlaatuisen yhdistelmän.” (Oulu, 2020, s. 12.)

Sisällönanalyysini perusteella kulttuuriperintö liitetään ennen kaikkea kolmeen laajempaan kehittämisteemaan: (i) yksilön osallistuminen, viihtyisyys ja hyvinvointi, (ii) paikallisidentiteetti ja yhteisöllisyys ja (iii) kaupungin imago, vetovoima ja talous. Näiden lisäksi strategioiden kulttuuriperintöpuheessa on lausumia, jotka selvästi viittaavat kulttuurin itseisarvoon eli siihen, että kulttuuriperintöä arvostetaan ja kehitetään sen itsensä tai laajemmin kulttuurin ja taiteiden vuoksi. Aloitan analyysini purkamisen tästä teemasta.

Kulttuuriperintöä kulttuurin vuoksi – elävä kulttuuriperintö

Kulttuurin itseisarvolla kulttuuripoliittisessa tutkimuksessa ja keskustelussa tarkoitetaan sitä, että taiteen ja kulttuurin kenttä itse määrittelee mahdollisimman pitkälle oman toimintansa yhteiskunnallisen arvon ja/tai sitä yleisesti arvioidaan sen omien intressien, hyvinvoinnin ja kehittymisen näkökulmista (Hadley & Gray, 2017). Toisin sanoen siihen liitetään mahdollisimman vähän tai ei lainkaan niin sanottuja välineellisiä tavoitteita, kuten esimerkiksi talouden kohentamista tai kaupunkilaisten hyvinvoinnin lisäämistä (Makarychev ym., 2020). Tutkijat ovat katsoneet sisäisen arvonmuodostuksen olleen vahvimmillaan suomalaisessa kulttuuripoliitikassa niin sanotun ’hyvinvointivaltiollisen kehitysvaiheen’ aikana, ja esimerkiksi taidetta arvostetun pitkälti taiteen itsensä vuoksi (Kangas, 2001). Tosiasiassa taidetta ja kulttuuriperintöä on aina jossain määrin välineellistetty laajempien yhteiskunnallisten osa-alueiden tai tavoitteiden palvelukseen, myös hyvinvointivaltiollisissa sosioekonomisia eroja tasaavissa kulttuuripoliitikoissa (Makarychev ym., 2020; Hadley & Gray, 2017).

Tässä tarkastellut kaupunkien kulttuuristrategiat, vaikka niiden tarkoitus onkin palvella laajempia kaupunkikehittämisen tavoitteita, käsittelevät jonkin verran kulttuuriperintöä siihen sävyyn, että sen voi tulkita olevan kulttuurin itseisarvoista puhetta. Yhteensä tällaisia lausumia löytyy strategioista kymmenkunta. Osassa niistä kulttuuriperintö mainitaan nimeltä ja osassa siihen viitataan yllä mainituin kiertoilmauksin. Yleisintä tällainen strategiapuhunta on silloin, kun puhutaan kaupungista elävänä ja orgaanisena kokonaisuutena, jossa menneisyys, nykyisyys ja tulevaisuus kohtaavat toiminnallisen kulttuurin viitekehyksessä.

”Tamperealaisia huolettaa myös kulttuuriympäristön tulevaisuus kasvavassa kaupungissa. [...] Omaleimaista historiaa vaalitaan ja tuodaan aktiivisesti

esiin. Ajallisten kerrostumien säilyminen kulttuuriympäristössä turvataan. Tampereen tarinoita ja historiaa tuodaan aktiivisesti esiin fyysisessä ympäristössä, nimistössä, viestinnässä ja digitaalisia ratkaisuja hyödyntäen.” (Tampere, 2021, s. 5, 14, 15.)

”Jokainen helsinkiläinen voi saada vahvistusta arjen kulttuurista, taide- ja kulttuuriharrastuksista, taiteen ja kulttuurin kokemisesta yksin ja yhdessä sekä taiteesta osana jokapäiväisiä ympäristöjä. Huolella vaalittu aineellinen ja aineeton kulttuuriperintö sekä monikerroksinen rakennettu kulttuuriympäristö luovat näille kestävän perustan.” (Helsinki, 2020, s. 6.)

Toisinaan itseisarvopuhe kytkeytyy enemmän tai vähemmän instrumentaaliseen tavoitteenasetteluun, kuten esimerkiksi silloin, kun puhutaan vanhusten ja asukkaiden hyvinvoinnista tai kaupunkibrändäyksestä kulttuuriperinnön – tai jonkun sen tärkeän osatekijän – kautta. Silloin liikutaan instrumentaalisuuden rajalla, mutta kehittämistoiminnan näkökulma on kuitenkin haettu kulttuuriperinnön itsensä edusta ja elinvoimaisuudesta. Muutamissa lausumissa painottuu tässä yhteydessä myös monisektorinen – tai yleisempi – ”kaikkien vastuu”.

”Muistelu tapahtuu asiakkaan kotona vapaamuotoisen keskustelun, musiikin, laulun ja soiton merkeissä yhteisötaitelijan vetämänä. Asiakasohjaus tapahtuu pääsääntöisesti kotihoidon ja kotisairaanhoidon kautta. Muistelutyötä virittävät erilaiset musiikkiteemat esim. lapsuuden ja nuoruuden laulut, rakkaus, sota-aika, iskelmät sekä kunkin asiakkaan oma kokemusmaailma ja muistot.” (Kuopio, 2015, s. 25)

”Kulttuuriympäristö lisää asukkaiden hyvinvointia. [...] Kaupungin kulttuuriympäristöstä (kartanot, historialliset rakennukset, puistot yms.) kannetaan vastuu yhdessä. Tavoitteet ja toimenpiteet laaditaan poikkihallinnollisesti.” (Espoo, 2015, s. 16.)

Itseisarvokulttuuriperinnön suhteellinen vähyys aineistossa kertoo mielestäni juuri siitä, että kulttuuriperintö jaettuna sekä ainakin osittain kollektiivisesti elävässä elämässä tuotettuna asiana on haastava asia strategiselle kehittämiselle, joka lähtökohtaisen hallinnollisen luonteensa vuoksi tavoittelee mitattavia tuloksia ja vaikuttavuutta. Kulttuuriperintö tai -ympäristö on harvoin suoraan mittavasti taloudellisesti tuottavaa. Se vähentänee innokkuutta nostaa sitä kovin strategiseksi elementiksi kaupunkikehittämisessä.

Kulttuuriperintö kaupunkilaisten kulttuurisena pääomana

Toinen asiayhteys, jossa kulttuuriperintö esiintyy niin eksplisiittisesti kuin implisiittisesti, on kaupunkilaisten kulttuurinen pääoma. Tähän liittyvät läheisesti kulttuurisen tietoisuuden, osallistumisen ja aktiivisuuden alateemat, koska (a) ne esiintyvät monesti samassa asiayhteydessä ja (b) toiveena on, että tutustuttuaan kulttuuriperintöön kaupunkilainen aktivoituu kulttuurisena toimijana tai ainakin käyttää enemmän kulttuuripalveluja. Kulttuuripoliittisen strategiapuheen konventioin ilmaistuna päättelyketju on seuraava: kun kulttuuriperintö on asetettu helposti lähestyttäväksi ja saavutettavaksi, kaupunkilaiset osallistuvat siihen ja se kasvattaa heidän kulttuurista pääomaansa eli antaa heille kokemuksia, elämyksiä, tietoa, verkostoja ja taitoja, jotka kaikki auttavat ja innostavat heitä osallistumaan kulttuurielämään entistä monipuolisemmin ja aktiivisemmin. Tämän taas katsotaan edesauttavan sitä, että kaupunki, kaupunkikulttuuri ja kaupunkikulttuuriperintö pysyvät elävinä samalla edelleen kaupunkilaisten monipuolista vuorovaikutusta ja yhdenvertaisuutta tuottaen. Kyse on siis eräänlaisesta positiivisen, kaikille hyvää tekevän kulttuurisen pääoman kumuloitumisen prosessista (ks. tällaisesta kulttuurisen pääoman käsitteestä mm. Gould, 2001).

”Kaikille avoimet julkiset tilat, kuten kirjastot, liikunta- ja leikkipaikat ja julkiset saunat tuovat ihmisiä yhteen ja rikkovat sosiaalisia kuplia. Sosiaaliset siteet vahvistavat kuuluvuuden tunnetta. [...] Tampereen siluetti on historiallisen suuressa muutoksessa. Uuden edessä on tärkeää turvata kaupungin omaleimaisuus ja kulttuurinen kestävyys. Kulttuurisesti ja sosiaalisesti kestävää kaupunkia kehitetään tiiviissä yhteistyössä kaupunkilaisten ja kulttuuritoimijoiden kanssa. [...] Kaupunkilaiset luovat itselleen tärkeisiin paikkoihin tunnesiteen ja tuottavat kaupunkitilaan toiminnallaan jatkuvasti uusia merkityksiä. Merkityksellisyys syntyy paitsi toiminnan mahdollisuuksista myös tunnetilasta, jonka kaupunkiympäristö asukkaan mielessä herättää. Fyysisen ympäristön merkityksellisyttä syventävät tarinat, joita kaupungista ja sen historiasta kerromme.” (Tampere, 2021, s. 14.)

”Taide, kulttuuri ja kulttuuriperintö toimivat kaupunkilaisten arjessa oppimisen, kasvun, sivistyksen ja hyvinvoinnin lähteinä” (Jyväskylä, 2017, s. 7).

Tähän teemaan kuuluvissa lausumissa kulttuuriperinnön tavoite on myös tuoda kaupunkilaisia yhteen. Tästä uskotaan seuraavan vääjäämättä jotain positiivista. Esimerkkejä lukiessa on hankala välttyä ajatukselta, että puhe perustuu osin 'floridalaiseen' tai 'bianchinilaiseen' tulkintaan luovien kau-

punkien tai kaupunginosien rakentumisesta, merkityksestä ja vaikutuksesta: kun mahdollisimman monet ainekset saadaan mukaan elävöittämään kaupunkikulttuuria, siitä seuraa positiivisia taloudellisia, sosiaalisia ja intellektuaalisia vaikutuksia kaupungille (vrt. Florida, 2002; Bianchini & Laundry, 1995). Suoranaista välineellistämistä kulttuurin tai sosiaalisen kanssakäymisen ulkopuolisiin tavoitteisiin puheessa ei kuitenkaan esiinny (esimerkiksi luovan teollisuuden tai liike-elämän tuottavuuden kasvu), mutta puhettavassa on diskursiivinen yhteys viime vuosikymmenten kansainvälisiin kaupunkikulttuurin kehittämistrendeihin.

Monien tähän puhetapaan kuuluvien lausumien kohdalla on perusteltua sanoa, että kulttuurisen pääoman kasvattamiseen tähtäävässä kulttuuriperinnön huomioinnissa on kyse kulttuuri- tai kulttuuriperintökasvatuksesta. Varsinkin lasten ja nuorten kohdalla se on selvästi esillä. Tällöin kontekstina toimivat kulttuuriperintöpaikat ja toimintaa järjestävät toimijat on myös esitetty harvinaisen konkreettisesti. Yksittäisiä ohjelmia tai hankkeita saatetaan mainita, jolloin strategia entisestään konkretisoituu. Kokonaisuutena fokus on yksilön kompetenssien ja resurssien kasvattamisessa niin sanotusti tämän omaksi parhaaksi. Pedagogiset ja kulttuuriperinnön siirtämisen päämäärät ovat siis melko perinteisiä: tavoite on siirtää olemassa olevaa tietoa ja merkityksiä kulttuuriperinnöstä uusille sukupolville.

"Kulttuurikasvatuksessa on pelkistetyimmillään kyse kulttuurin eri muotojen (esim. eri taiteenalat, kulttuuriympäristö, kulttuuriperintö) ja yksilön tai ihmisryhmän saattamisesta yhteen. [...] Museopolulla 3. luokkalaiset vierailivat valitsemassaan kahdessa museokohteessa Kuopiossa: Kuopion museossa, Kuopion korttelimuseossa tai Suomen ortodoksisessa kirkkomuseossa RIISAssa. Museoihin tutustutaan opettajan johdolla valmista opetusmateriaalia, tehtäviä ja työpajoja hyödyntäen. [...] Ympäristöpolulla 5. luokkalaiset tutustuvat oman koulun kulttuuriympäristöön valmiiden oppimateriaalien avulla. Koulun kulttuuriympäristömateriaaliin sisältyy tehtäviä ja työpajamalleja, jotka toteutetaan koulussa opettajan johdolla tai ohjatuissa työpajoissa. Lastenkulttuurikeskus Lastu tuottaa Ympäristöpolkupajoja lukukausittain kouluilla ja opettajien koulutus järjestetään lukuvuosittain. [...] Museopolun [...] ja Ympäristöpolun tavoitteena on mm. kulttuurisen osaamisen, ilmaisun, monilukutaidon ja kestäväns tulevaisuuden rakentamisen kehittäminen." (Kuopio, 2015, s. 7, 15, 16.)

"Lasten ja nuorten kulttuuriperintökasvatusta edistetään Kestävä kehitys espoolaisen identiteetin rakentajana -ohjelmassa. Lähiympäristöä käytetään

oppimisympäristönä ja lapset ja nuoret otetaan mukaan lähiympäristön suunnitteluun.” (Espoo, 2015, s. 16.)

Kulttuurinen pääoma nousee vain kerran strategioissa suoraan esiin (Oulu), mutta sen elementtejä mainitaan puolella dokumenteista edellä kuvatuilla tavoilla. Tausta-ajatus on, että kulttuuriperintötoimintaan osallistuminen tai paikkakunnan kulttuuriperinnöstä tietoisemmaksi tuleminen kasvattaa kaupunkilaisten – muutamissa tapauksissa myös matkailijoiden – kulttuurista pääomaa ja yleistä aktiivisuutta, ja nämä puolestaan nostavat kulttuurin asemaa kaupungissa sekä parantavat kaupunkia niin asuinpaikkana kuin sosiaalisena, poliittisena ja taloudellisena kokonaisuutenakin.

Paikallisidentiteetti ja yhteisöllisyys

Hyvin lähelle edellistä teemaa tulee strategioiden puhe paikallisesta identiteetistä ja yhteisöllisyydestä liittyen kulttuuriperintöön. Tässäkin kyse on kaupungin ja sen kulttuurin elävöittämisestä osallistumisen ja aktiivisuuden kautta. Olen kuitenkin irrotanut sen omaksi teemakseen, koska siinä kyse on kollektiivisemmasta ja abstraktimmasta asiasta. Kyse on niistä kullekin kaupungille historian saatossa omaleimaisiksi muodostuneista asioista, jotka kaupunkilaiset ovat sellaiseksi määritelleet tai määrittelevät nykykäytännöissä.

”Kulttuuristrategialla tulisi luoda käsitys siitä, että kaupungin ja kaupunkilaisten historiasta, nykyisyydestä ja tulevaisuudesta välitetään. Siinä tulisi korostaa kaupungin omaleimaisuuden ja merkityksen säilyttämistä. Tampere ei ole paikka muiden joukossa vaan juuri tämä kaupunki. Tampere.” (Tampere, 2021, s. 2.)

Puhuttaessa identiteeteistä ja yhteisöllisyydestä kaupunki yhteistyökumppaneineen ikään kuin fasilitoi kulttuuriperinnön kontekstissa tapahtuvaa kollektiivisen mentaliteetin, historian ja identiteetin tuotantoa. Strategisten ajatusten käytäntöön vieminen jätetään useimmiten kaupunkilaisille.

”Kulttuurilla ja taiteella on erityinen tehtävä toimia yhteisön voimavarana. [...] Kunnan tulee [...] edistää kulttuuriperinnön ylläpitämistä. [...] Kasvamiseen ja kotiutumiseen tarvitaan vahvoja juuria. Nostamme kaupungin pitkän kivikaudelle ja keskiajalle ulottuvan historian, lähielämän ja maaltamuuton keskeiseksi osaksi kaupungin tarinaa ja identiteettiä. Mahdollistamme tapahtumat ja toiminnan, joka tuo tarinan kaikkien ulottuville. [...] Kyky ja halu katsoa maailmaa toisen näkökulmasta ja laajentaa omaa näkökulmaa kasvaa. Yhdessä tekemisen ja kokemisen meininki luo yhtei-

söllisyyttä ja osallisuutta, mahdollisuuden kokea vuorovaikutusta.” (Vantaa 2021, 6, 8, 10, 14.)

Toisin kuin perinteisesti historian saatossa on totuttu kulttuuriperinnössä välittyviä kollektiivisia merkityksiä lähestymään (ks. esim. Topelius, 1876), nykystrategioissa kulttuuriperintöä, identiteettiä tai yhteisöllisyyttä ei yleensä ymmärretä yksiuotteisesti tai monoliittisesti. Puheessa huomioidaan lähes poikkeuksetta yhteisöjen, tulkintojen ja kulttuurien moninaisuus. Kaupunki näyttäytyy erilaisten identiteettien sekä kulttuuriperintöjen ja kulttuuriperinnön lähestymistapojen kohtaamispaikkana.

”Helsinkiläisyys muovautuu kaiken aikaa. Se rakentuu tarinoista, joista helsinkiläiset tunnistavat itsensä. Kulttuurinen ja kielellinen moninaisuus lisääntyvät ja kaupungissa puhutaan kahden virallisen kielen lisäksi yhä useampia muita kieliä. Jokaisella helsinkiläisellä on mahdollisuus löytää kulttuuriset yhteisönsä ja yhteytensä. Helsingin monet kulttuurit tarjoavat maaperän, johon jokainen helsinkiläinen voi juurtua ja kokea kaupungin kodikseen. Helsinki saa erilaiset ihmiset ja heidän kulttuurinsa kohtaan.” (Helsinki, 2020, s. 8.)

”Kaikille avoimet julkiset tilat, kuten kirjastot, liikunta- ja leikkipaikat ja julkiset saunat tuovat ihmisiä yhteen ja rikkovat sosiaalisia kuplia. Sosiaaliset siteet vahvistavat kuuluvuuden tunnetta.” (Tampere, 2021, s. 14.) ”Kaupungin uudistuessa on tärkeää, että alueesta omaleimaisen tekevät tarinat, aineeton ja rakennettu historia, perinteet ja henki säilyvät sekä saavat uusia muotoja” (Tampere, 2021, s. 7).

Kuten edeltä voi aistia, paikallisidentiteetin ja yhteisöllisyyden tematiikalle on ominaista eräänlainen commons-henki. Kuten julkisia kaupunkitilassa tapahtuneita commons-käytäntöjä tarkastelleet tutkimukset ovat todenneet, niiden kautta ihmiset eivät ainoastaan koe yhteisöllisyyttä ja paikkoja tai asioita omikseen, vaan myös sitoutuvat kehittämään niitä ja neuvottelemaan niitä koskevista yhteisistä merkityksistä (Stavrides, 2016). Poikkeuksellisen paljon commons-näkemyistä esiintyy Tampereen strategiassa:

”Merkityksellinen kaupunkitila syntyy varmistamalla, että kaikilla kaupunkilaisilla on yhtäläiset mahdollisuudet tuntee omistajuutta ja yhteyttä julkisiin tiloihin ja kaupunkiympäristöön.” (Tampere, 2021, s. 14)

Kulttuurisen pääoman kasvattamisen ohella tämä on strategiapuheen teema, johon liittyvät monet suomalaiselle ja pohjoismaiselle kulttuuripolitiikalle melko perinteiseksi mielletyt arvot (ks. esim. Mangset ym., 2008). Niitä ovat esi-

merkiksi kansalaislähtöisyys, populaarius/kansanomaisuus, yhteisöllisyys, kansalaisten osallistuminen, demokratia, tasa-arvo ja asukkaiden hyvinvointi.

"Voimauttavat kuvapajat – kuvallisen ilmaisun ryhmät lähiöissä [...] Toiminta aktivoi kävijöitä kiinnittämään huomiota oman asuinalueen viihtyvyyteen ja sitä kautta omaan hyvinvointiin. Se kannustaa osallistujia yhteisöllisyyteen ja muiden kulttuuri- ja taidetoimintojen pariin." (Kuopio, 2015, s. 20)

Toisinaan paikallisidentiteetin huomioimiseen strategisessa kulttuurityössä liittyy kuitenkin häivähdys instrumentalismia. Silloinkin kyse on lähinnä kulttuurin tai kulttuuriperinnön "symbolisesta hyödyntämisestä" muutostyössä, ei pyrkimyksestä suoranaisesti hyödyntää sitä esimerkiksi taloudellisten tavoitteiden saavuttamiseen. Alla Oulun kulttuuristrategian tapauksessa paikallinen identiteetti ja kulttuuriperintö ovat osa "kulttuuri-ilmastonmuutosta", joka tarkoittaa kulttuurin näkyvämpää, laajempaa ja monipuolisempaa huomioimista kaupunkikehittämisessä.

"Kulttuuri-ilmastonmuutos tehdään kestäväällä tavalla, oma kulttuurinen perusta ja ympäristö huomioiden. Se tuo näkyväksi pohjoisen ilmiöitä ja vahvistaa paikallisidentiteettiä. Kulttuuri-ilmastonmuutos saa kaupungin kukoistamaan tehden siitä elävän ja helposti lähestyttävän asukkaille ja matkailijoille." (Oulu, 2020, s. 8.)

Elettyyn paikallisuuteen ja yhteisöllisyyteen liittyy nykyisessä strategisessa ajattelussa yhä enemmän luonto (ks. esim. Valtioneuvosto, 2020). Tämä pätee myös uusimpiin kulttuuristrategioihin. Luonto ja ympäristö ovat muodostumassa yhdeksi kulttuurisen kehittämisen kärjeksi. Kulttuuriperintötoiminnassa rakentuvat yhteisöllisyydet ja identiteetit kytketään kulttuuriympäristöön ja sitä kautta laajemmin alueen luontoon. Se merkitsee sekä materiaalista kulttuuriperintöä omassa luonnon ympäristössään että luontoa ja kulttuuriympäristöä immateriaalisen kulttuuriperinnön toimintakontekstina. Suomen kaikkien kulttuuristrategioiden joukossa tämä näkyy erityisesti maaseutu- paikkakuntien ja pohjoisten kaupunkien strategioissa. Rovaniemen kulttuuristrategiassa kulttuuriperintö kytketään poikkeuksetta paikalliseen luontoon (Rovaniemi, 2021). Otoksessani teema on parin lausuman verran mukana näkyvästi Oulun strategiassa, mutta lisäksi siihen viitataan muutamien eteläisempien kaupunkien kulttuuriperintöpuheessa.

"Oulu on tulevaisuudessa merkittävä kulttuurimatkailukohde, jossa voi kokea urbaanin keskustan, luovien kylien ja villin luonnon ainutlaatuisen

yhdistelmän. [...] Vahvistetaan taiteen, luonnon ja liikunnan yhteyttä liikuntapaikoissa, -reiteillä ja -tapahtumissa.” (Oulu, 2020, s. 12, 13.)

Kaikkiaan paikallisidentiteetti ja yhteisöllisyys ovat yleisin konteksti, jossa kulttuuriperinnöstä puhutaan strategioissa. Se on sikäli yllättävä tulos, sillä aiemmat kaupunkikulttuuripolitiikan tutkimukset kertovat vahvan kulttuurin instrumentalisoinnin olevan strategiapuheelle tyypillistä (esim. Gilmore, 2004; 2011; Lin & Hsing, 2009; Pyykkönen, 2021). Sitä esiintyy myös suomalaisten suurten kaupunkien kulttuuristrategioissa, kuten tämän artikkelin seuraava alaluku osoittaa, mutta niissä näyttää elävän melko vahvana myös kulttuurisuunnittelun paikallisuuden, yhteisöllisyyden, moninaisuuden ja asukaslähtöisyyden idealismi (vrt. Häyrynen, 2017; Hjorth, 2017).

Kaupungin talous, imago ja vetovoimaisuus

Yksi strategioissa toistuvista puhetavoista on sellainen, jossa kulttuuriperintöä halutaan vaalia kaupungin talouden kohdentamiseksi. Talous ymmärretään puheenparressa melko väljästi. Se kuitenkin liitetään useimmiten kaupungin julkisen talouden kohentamiseen (suuret verotulot, vähäiset sosiaali- tai muut menot) sekä yleiseen yksityisen sektorin liiketoiminnan lisäämiseen ja vahvistamiseen. Ensin mainittuun kuuluu puhe kaupungin brändistä, imagosta ja vetovoimaisuudesta suhteessa uusiin asukkaisiin, yrityksiin ja matkailijoihin. Kyse ei ole keistä tahansa asukkaista tai matkailijoista, vaan hyvistä veronmaksajista sekä yhtäältä hyvin tuotteita ja palveluja kuluttavista ja toisaalta kulttuuritietoisista matkailijoista. Yksityisen sektorin vahvistaminen taas tarkoittaa sekä kulttuuriperinnön kontribuutiota muiden alojen liiketoimintaan (erityisesti teknologiset, digitaaliset ja matkailualat) että liiketoiminnan lisääntymistä itse kulttuurialalla.

”Oululla on [...] taiteilijoita, kulttuuriperintöä, omaperäistä pohjoista luovutusta sekä taiteen, tieteen ja teknologian yhdistämisen potentiaalia. [...] Tehdään Oulusta pohjoisen omaleimainen, vastuullinen kulttuurimatkailukaupunki ja vahvistetaan yhteistyötä yritysten kanssa kulttuuria ja kulttuuriperintöä hyödyntävien matkailutuotteiden ja -palvelujen rakentamiseksi.” (Oulu, 2020, s. 8, 13, 21.)

”Luova Helsinki houkuttelee myös kansainvälisiä tapahtumia ja matkailijoita, joille Helsinki toimii ikkunana koko Suomeen. Kulttuuri ja luovien alojen eri muodot lisäävät Helsingin kansainvälistä näkyvyyttä ja vetovoimaa matkailu- ja sijoituskohteena. [...] Helsinki on lisännyt vetovoimaansa sekä kaupunkilaisten että vierailijoiden silmissä keskuskirjasto Oodin ja taidemuseo Amos Rexin kaltaisten julkisten ja yksityisten panostusten kautta.

Lisäksi uusi arkkitehtuuri on lisännyt kaupungin näkyvyyttä ulkomailla, mikä puolestaan on lisännyt arkkitehtien ja turistiryhmien vierailuja.” (Helsinki, 2020, s. 7, 24.)

Avoimesti tätä puhetta esiintyy vähän siihen katsoen, miten välineellistävää strateginen hallinnointi yleisesti on (Kaunismaa ym., 2021; vrt. Gray, 2007; Jakonen, 2020). Näyttäisi siltä, että talouspuhetta esiintyy erityisesti niiden kaupunkien strategioissa, joissa on paljon tunnettua vanhaa kaupunkikulttuuriperintöä (rakennuksia tai alueita) tai kaupungilla on muutoin (kulttuuri)historiallista mainetta (esimerkiksi Oulu ja Helsinki) tai kaupunki tunnetaan muuten maineeltaan vahvana kulttuurikaupunkina (Tampere). Turkukin lukeutuu näihin, mutta sen erityislaatuudessa dokumentissa puhutaan niin vähän suoraan kulttuuriperinnöstä, että on lopulta hankala tulkita talouden, vetovoiman ja kulttuuriperinnön keskinäistä suhdetta kovin tarkasti. Yhdessä kohdassa kulttuuriperintö kuitenkin tekstissä mainitaan, ja siinä kytkös maa- ja kaupunkibrändeihin on hyvin suora:

“[T]he 10th anniversary of Turku 2011, coinciding with the announcement of the next Finnish European Capital of Culture, gives an opportunity for the National Tourist Board to raise the profile of Finland as a highly interesting and underexplored cultural tourism destination. With a very good mix between wonderful nature, an increasingly good food offer and fascinating and well-presented culture and heritage. Culture can become a stronger “attack brand” for Finnish Tourism.” (Turku, 2021, s. 16.)

Kulttuuriperinnön ja kaupunkien imagon ja talouden yhdistävässä puheessa esiintyy eniten viitteitä kulttuuriperinnön kytkemisestä muuhun kehittämistoimintaan tai meneillään oleviin uudistuksiin. Toive on yhtäältä, että laajemmat kehittämissuunnitelmat sataisivat kulttuurielämän laariin esimerkiksi yleisenä lisäkiinnostuksena tai jopa rahana ja työmahdollisuuksina. Toisaalta toivotaan kulttuurin laajempaa ja monipuolisempaa huomioimista laajemmassa uudistus- ja kehittämistyön viitekehyksessä. ”Kulttuuri ja kulttuuriympäristö ovat tärkeitä kaupungin imagon ja kehittämisen kannalta. [...] Kulttuuripalvelut ja kulttuuriympäristö vahvistavat merkittävästi Jyväskylän elinvoimaa. [...] Tulevaisuuden isojen muutosten, kuten sosiaali- ja terveystalouden uudistuksen, vuoksi kulttuuripalveluiden merkitys kaupungin toiminnassa ja sen vetovoimassa kasvaa.” (Jyväskylä, 2017, s. 7.)

Tässä puhettavassa materiaallinen kulttuuriperintö korostuu jonkin verran immateriaalista enemmän. Tavoitteena on, jos ei nyt suoraan välineellistää, niin sovittaa materiaallinen kulttuuriperintö kasvavan kaupungin infraan ja kaupunkirakenteeseen. Tavoitteena on palvella nykyisistä kaupunkikehit-

tämisen rationaalisuuksista käsin positiiviseksi määriteltyä kaupunkikuvaa. Kulttuuriperintö assosioituu näin kaupungin imagoon ja menestykseen, joka strategisen kaupunkikehittämisen nykymittareilla on luonteeltaan enemmän tai vähemmän taloudellista.

”Menestyvän kaupungin pitää tunnistaa omat ominaispiirteensä ja se, min-kälaiseksi kaupunki on kehittymässä. [...] Kulttuuri ja kulttuuriperintö ovat kaupungin dna – se jokin, mikä tekee kaupungista tunnistettavan ja autent-tisen. [...] Kaupunginmuseo ja tekninen toimi valmistelevat yhdessä kult-tuuriympäristöohjelman, joka ohjaa kaupunkikuvallisten rakennusten, kult-tuurimaiseman ja arkeologisen kulttuuriperinnön hoitamista ja vaalimista. Ohjelma mahdollistaa kaupungin rakentamisen ja kasvamisen niin, että kaupunkikerrostumat tukevat kaupunkikuvaa.” (Espoo, 2016, s. 14, 18.)

Kaupungit ja kunnat ovat 1990-luvun laman ja erityisesti vuoden 1992 kun-tien valtionosuusrahoituksen lain uudistamisen jälkeen kilpailleet keske-nään hyvistä veronmaksajista, matkailijoista ja paljon ihmisiä työllistävästä yrityksistä (Kostiainen, 2001; Sotarauta, 1999). Tämä on johtanut siihen, että vaikka kulttuurista on suurimmassa osissa kuntia leikattu rahoitusta merkittävästi, ne pyrkivät hakemaan kulttuurista imagohyötyä houkuteltaessa edellä mai-nittuja tahoja. Kyse on paljon puhutusta kilpailukyvyvystä, vaikka sitä ei suo-raan sanotakaan ääneen kuin muutamassa strategiassa. Tämä hyötykäyttö ulottuu myös kulttuuriperintöön. Missään strategiassa ei kuitenkaan lähdetä suoranaisesti taloudellistamaan kulttuuriperintöä. Kyse on pikemminkin pyrkimyksestä huomioida kulttuuri(perinnö)n talous sekä kulttuuriperin-nön taloudelliset läikkymisvaikutukset.

Johtopäätökset

Kulttuuriperinnöstä puhutaan suoraan suurimpien kaupunkien kulttuu-ristrategioissa melko vähän. Yleensä siitä puhutaan rivien välissä käsiteltä-essä paikkaa, menneisyyttä, rakennuksia, monumentteja, ympäristöä sekä kaupunkiyhteisöjä ja niiden identiteettejä. Tulkintani mukaan puhumatto-muus johtuu ennen kaikkea siitä, että monessa kaupungissa kulttuuriperintö näyttäytyy strategian takana oleville henkilöille stagnaattisena. Kulttuuri-perintö mielletään yhä jonain pysyvänä, jota on hankala työllistää dynaami-seksi mielletyn strategisen kehittämisen palvelukseen (ks. esim. Sotarauta, 1999).

Silläkin on vaikutuksesta kaupunkien strategioihin, että kulttuuriperintö ei ole yksi erikseen mainituista opetus- ja kulttuuriministeriön kulttuuripo-litiikan painopisteistä (Opetus- ja kulttuuriministeriö, 2017). Kaupunkien strategiat ovat nimittäin työkalujen ja periaatteiden kuvaamisen lisäksi myös eräänlaisia

diskursiivisen performoinnin paikkoja. Se tarkoittaa sitä, että niissä kaupungit pyrkivät omaleimaisuuden lisäksi sovittamaan toimintansa ja puheensa kansalliseen kulttuuripoliittiseen strategiseen tavoitteenasetteluun. Koska ne ovat tekstidokumentteja, se tarkoittaa ennen kaikkea retorista samantaisuutta. Strategioilla pyritään osoittamaan kaupungin olevan kulttuuripoliittisen kehittämisen kärjessä tai aallonharjalla toistamalla kansallista retoriikkaa ja siinä rakentuvia tavoitteita.

Mutta silloin kun kulttuuriperinnöstä puhutaan suoraan strategioissa, siitä puhutaan pääasiassa juuri sellaisena toiminnallisena ilmiönä kuin tutkijat ovat viime vuosina korostaneet (ks. esim. Siivonen, 2015). Kulttuuriperintö merkityksellistyy elävänä ja moniulotteisena ilmiönä, vaikkakin materiaallinen kulttuuriperintö muutamissa tapauksissa nostetaan esiin historian saatossa vakiintuneessa merkityksessään. Keskeisessä roolissa eivät niinkään ole elävän kulttuuriperinnön vaalimisessa kulttuurilaitokset tai vakiintuneet toimijat, vaan kansalaiset. Elävyys on myös linjassa yleisen strategiakielen kanssa, joka on tulevaisuuspainottunutta ja kulttuurisuunnittelun kaltaisten asukaslähtöisten kehittämiseetosten värittämää. Strategisuus ikään kuin pakottaa kuntien katseen tämänhetkisyteen tai lähitulevaisuuteen ja puhumaan kulttuuristakin siinä kehyksessä.

Temaattisesti puhe kulttuuriperinnöstä voidaan karkeasti jakaa välineellistävään ja ei-välineellistävään. Välineellistävää on puhe kulttuuriperinnöstä kaupungin imagon, vetovoiman tai talouden ja liiketoiminnan polttoaineena. Silloin kulttuuriperinnön oleelliset merkitykset tosin otetaan pikemminkin kentältä tulevana kuin että niitä haluttaisiin lähteä määrittelemään puhtaasti kilpailukyvyn näkökulmasta. Pikemminkin kulttuuriperintöä halutaan sovittaa liiketoimintaan tai matkailijoiden, yritysten ja asukkaiden houkuttamiseen. Ei-välineellistävää on puolestaan strategioiden puhe kulttuuriperinnöstä sen itsensä vuoksi sekä puhe kaupunkilaisten kulttuurisen pääoman kasvattamisesta. Tällöin halutaan ikään kuin laajentaa kulttuuriperinnön käyttöä ja toimintaa sen ympärillä eikä niinkään edistää muuta asiaa sen avulla. Mikäli strategisen kehittämisen trendi jatkaa kasvuaan ja kulttuuria halutaan sitoa entistä enemmän yleisempään paikalliseen ja alueelliseen kehittämiseen, uskon, että myös kulttuuriperinnön välineellistäminen lisääntyy. Erityisesti kulttuuriperinnön merkitystä ja arvoa paikallistaloudelle tultaneen korostamaan entistä enemmän (vrt. Gilmore, 2004; Markussen & Gadwa, 2010).

Mielenkiintoista tänä kulttuurisuunnittelun ”kulta-aikana” on, että vaikka kulttuuriperinnön elävyys ja monimuotoisuus jossain määrin huomioidaan strategisessa hallinnoinnissa, asuinalueiden, kuten lähiöiden, urbaanin kulttuuriperinnön huomioiminen on yhä vähäistä. Lähiöiden elävä kulttuuripe-

rintö mainitaan strategioissa vain kolme kertaa. Pääpaino on tällöin asukkaiden osallistamisessa ja aktivoinnissa, mutta myös kulttuurinen monimuotoisuus nousee esiin. Lähiöiden materiaalinen kulttuuriperintö nousee esiin vain kerran. Tällöin kyse on historiallisesti merkittävästä teollisuusalueesta lähiön kupeessa. Uskon, että mikäli kulttuurisuunnittelullinen ote lisääntyy strategisessa kulttuurin kehittämisessä, luonnon ja ympäristön lisäksi juuri lähiöiden moninainen elävyys tulee nousemaan keskeisemmäksi teemaksi ei-välineellistävällä puolella. Myös kasvavan kulttuurisen moninaisuuden suhde kulttuuriperintöön nousee näkyvämmiin esiin. Pieniä viitteitä siitä on jo nyt kahdessa osiossa Helsingin visiossa sekä Vantaan kulttuuristrategiassa, mutta muuten kulttuuriperinnön etniskulttuurinen tai kielellinen moninaisuus jää huomiotta.

Lähdeluettelo

- Ala-Mutka, J.** (2008). *Strategiamalli*. Helsinki: Talentum Media Oy.
- Arantes, A.** (2007). Diversity, Heritage and Cultural Politics. *Theory, Culture & Society*, 24(7–8), 290–296. <https://doi.org/10.1177/02632764070240072506>
- Berger, S.** (ed.) (2020). *Constructing Industrial Pasts: Heritage, Historical Culture and Identity in Regions Undergoing Structural Economic Transformation*. Brooklyn, NY: Berghahn Books.
- Bianchini, F. & Laundry, C.** (1995). *The Creative City*. London: Demos.
- Bortolotto, C.** (2007). From Objects to Processes. UNESCO's 'Intangible Cultural Heritage'. *Journal of Museum Ethnography*, 19 (March), 21–33.
- Bäcklund, P., Ruokolainen, O., Kallio, K. P. & Häkli, J.** (2017). Kansalaisten osallistumisen asema kaupunkiseututasoisessa maankäytön suunnittelussa. *Terra*, 129(3), 159–169.
- Caruso, N., Hammami, F., Pekerc, E., Tulumellod, S. & Ugur, L.** (2014). Cities that talk: urban resistance as challenges for urban planning. *Urban Research & Practice*, 7(3), 354–358. <https://doi.org/10.1080/17535069.2014.966507>
- Espoo.** (2015). *KulttuuriEspoo 2030*. <https:// espoo.oncloudos.com/kokous/2022537-6-99273.PDF>
- Euroopan unioni** (2019). *Kulttuuriperintöä koskeva eurooppalainen toimintakehys*. Komission Yksiköiden Valmisteluasiakirja. Saatavilla: <https://op.europa.eu/en/publication-detail/-/publication/5a9c3144-80f1-11e9-9f05-01aa75ed71a1>
- Evans, G.** (2001). *Cultural Planning. A New Urban Renaissance?* London & New York: Routledge.
- Evans, G.** (2009). Creative Cities, Creative Spaces and Urban Policy. *Urban Studies*, 46(5–6), 1003–1040. <https://doi.org/10.1177/0042098009103853>
- Fairclough, N.** (2013). Critical discourse analysis and critical policy studies. *Critical Policy Studies*, 7(2), 177–197. <https://doi.org/10.1080/19460171.2013.798239>
- Florida, R.** (2002). *The Rise of the Creative Class*. New York: Basic Books.
- Gilmore, A.** (2004). Local cultural strategies: a strategic review. *Cultural Trends*, 13(3), 3–32. <https://doi.org/10.1080/0954896042000260924>
- Gilmore, A.** (2011). Counting eyeballs, soundbites and 'plings': arts participation, strategic instrumentalism and the London 2012 Cultural Olympiad. *International Journal of Cultural Policy*, 18(2), 151–167. <https://doi.org/10.1080/10286632.2011.577283>
- Gould, H.** (2001). Culture and social capital. Teoksessa F. Matarasso (toim.), *Recognising Culture—A Series of Briefing Papers on Culture and Development*. London: Comedia.
- Graneheim, U. H., Lindgren B.-M. & Lundan, B.** (2017). Methodological Challenges in Qualitative Content Analysis: A Discussion Paper. *Nurse Education Today*, 56, 29–34. DOI:10.1016/j.nedt.2017.06.002

- Gray, C.** (2007). Commodification and instrumentality in cultural policy. *International Journal of Cultural Policy*, 13(2), 203–215. <https://doi.org/10.1080/10286630701342899>
- Gray, Clive** (2007): Commodification and Instrumentality in Cultural Policy. *International Journal of Cultural Policy*, 13(2), 203-215. <https://doi.org/10.1080/10286630701342899>
- Hadley, S. & Gray, C.** (2017). Hyperinstrumentalism and cultural policy: means to an end or an end to meaning? *International Journal of Cultural Policy*, 26(2), 95–106. <https://doi.org/10.1080/09548963.2017.1323836>
- Hallituksen esitys laiksi kuntien kulttuuritoiminnasta (HE 195/2018).
- Helsinki.** (2020). Taide ja kulttuuri Helsingissä 2030. Työryhmän visio kaupungille ja kaupunkilaisille maaliskuussa 2020. <https://www.hel.fi/static/liitteet-2019/KuVa/julkaisut/Taide-ja-kulttuuri%20Helsingissa%202030.pdf>
- Hjorth, C.** (2017). Kulttuurisuunnittelu paikallisidentiteetin luomisen ja paikallisen kehittämisen välineenä. Teoksessa M. Häyrynen & A. Wallin (toim.), *Kulttuurisuunnittelu. Kaupunkikehittämisen uusi näkökulma*. Helsinki: SKS, 29–43.
- Häyrynen, M.** (2017). Kulttuurisuunnittelu, kulttuurikartoitus ja suomalainen kaupunkikehittäminen. Teoksessa M. Häyrynen & A. Wallin (toim.), *Kulttuurisuunnittelu. Kaupunkikehittämisen uusi näkökulma*. Helsinki: SKS, 7–28.
- Jakonen, O.** (2020). Results-based steering as a tool for centralized art policy management and instrumentalization? Analysis of the Finnish Arts Council's reformation. *Nordisk Kulturpolitisk Tidskrift*, 23(2), 125–142. <https://doi.org/10.18261/issn.2000-8325/2020-02-04>
- Jyväskylä.** (2017). Jyväskylän kulttuurisuunnitelma 2017–2021. https://www.jyvaskyla.fi/sites/default/files/atoms/files/jyvaskylan_kulttuurisuunnitelma_29112017.pdf
- Jyväskylän kaupunki.** (2022). Jyväskylän kaupunkistrategia: kasvava ja kansainvälinen sivistyskaupunki. https://www.jyvaskyla.fi/uutinen/2022-02-03_jyvaskylan-kaupunkistrategia-kasvava-ja-kansainvalinen-sivistyskaupunki
- Kangas, A.** (2001). Cultural Policy in Finland. *The Journal of Arts Management, Law, and Society*, 31(1), 57–78. <https://doi.org/10.1080/10632920109599579>
- Kangas, A. & Ruokolainen, V.** (2012). Toimintamalli muutoksessa – tutkimus kuntien kulttuuripalveluista. Helsinki: Cupore.
- Kanerva, A. & Mitchell, R.** (2015): Johdanto. Teoksessa A. Kanerva & R. Mitchell (toim.), *Elävä aineeton kulttuuriperintö*. Hankkeen loppuraportti. Helsinki: Cupore, 15–32.
- Kaunistamaa, E., Nerg, P., Karhunen, M. & Majava, J.** (2021). Julkisen hallinnon strategia: Näin suomalaista julkista hallintoa uudistetaan 2020-luvulla. *Hallinnon tutkimus* 2/2021, 69–77. <https://doi.org/10.37450/ht.102468>
- Kostiainen, J.** (toim.) (2001). *Tarinoita ja tutkimuksia kaupunkimarkkinoinnista*. Helsinki: Suomen Kuntaliitto.
- Kuopio.** (2015). Hyvinvointia ja onnellisuutta taiteesta ja kulttuurista. Kulttuurin aktivointisuunnitelma 2015-2020. <https://www.kuopio.fi/documents/7369547/7488410/Kulttuuriin+aktivointisuunnitelma/9aa36b64-511d-4a13-8272-ob2c16b7d0b3>
- Laki kuntien kulttuuritoiminnasta. L 728/1992.
- Laki kuntien kulttuuritoiminnasta. L 166/2019.
- Lin, C.-Y. & Hsing, W.-C.** (2009). Culture-led Urban Regeneration and Community Mobilisation: The Case of the Taipei Bao-an Temple Area, Taiwan. *Urban Studies*, 46(7), 1317–1342. <https://doi.org/10.1177/00420980093104568>
- Logan, W.** (2012). Cultural diversity, cultural heritage and human rights: towards heritage management as human rights-based cultural practice. *International Journal of Heritage Studies*, 18(3), 231–244. <https://doi.org/10.1080/13527258.2011.637573>
- Lähdesmäki, T.** (2015). Materiaalisuus ja paikka eurooppalaisen kulttuuriperinnön tuottamisessa. *Tahiti* 4/2015. <http://tahiti.fi/04-2015/tieteelliset-artikkelit/materiaalisuus-ja-paikka-eurooppalaisen-kulttuuriperinnon-tuottamisessa/>

- Makarychev, A., Pyykkönen, M. & Sokka, S.** (2020). Culture as an Instrument. Introduction to Issue 2/2020. *Nordisk Kulturpolitisk Tidskrift*, 23(2), 1–8. <https://doi.org/10.18261/issn.2000-8325/2020-02-01>
- Manges, P., Kangas, A., Skott-Hansen, D. & Vestheim, G.** (2008). Editors' Introduction: Nordic Cultural Policy. *International Journal of Cultural Policy*, 14(1), 1–5. <https://doi.org/10.1080/10286630701856435>
- Markussen, A. & Gadwa, A.** (2010). Arts and Culture in Urban or Regional Planning: A Review and Research Agenda. *Journal of Planning Education and Research*, 29(3), 379–391. <https://doi.org/10.1177/0739456X09354380>
- Munjeri, D.** (2004). Tangible and Intangible Heritage: from difference to convergence. *Museum International*, 56(1–2), 12–20. <https://doi.org/10.1111/j.1350-0775.2004.00453.x>
- Nerg, P.** (2018). Ohjauksen uudet tuulet – valtiovarainministeriön näkökulma hallinnon uudistumiseen. *Palkeet-foorumi*, 13.9.2018. Saatavilla: <https://www.palkeet.fi/media/sivujen-liitetiedostot/tapahtumien-materiaalit/palkeet-foorumi-2018/ohjauksen-uudet-tuulet-13.9.2018-paivi-nerg.pdf>
- Opetusministeriö.** (2009). *Kulttuuripolitiikan strategia 2020*. Helsinki: Opetusministeriö.
- Opetus- ja kulttuuriministeriö.** (2017). *Opetus- ja kulttuuriministeriön kulttuuripolitiikan strategia 2025*. Helsinki: Opetus- ja kulttuuriministeriö.
- Oulu.** (2021). *Oulun kulttuuristrategia 2030*. https://www.ouka.fi/documents/64304/18330203/Oulun+kulttuuristrategia+2030_www_s.pdf/08ea3c06-6443-4e31-8d00-b3df7f39b491
- Peterson, N & Schmidt, H.D.** (2020). *Turku Ten Years On: A pre-10th anniversary culture and strategy "Health Check"*. https://www.turku.fi/sites/default/files/atoms/files/turku_health_check_report_inside_track_final.pdf
- Pirnes, E.** (2008). *Merkityksellinen kulttuuri ja kulttuuripolitiikka: laaja kulttuurin käsite kulttuuripolitiikan perusteluna*. Jyväskylä: Jyväskylän yliopisto.
- Pyykkönen, M.** (2021). 'Unholy Alliance of Way of the Future? The Intertwinements of community development, cultural planning and cultural industries in municipal and regional cultural strategies in Finland'. Teoksessa R. Meade & M. Shaw (toim.), *Arts, Culture and Community Development*. Bristol: Bristol University Press.
- Rovaniemi.** (2021). *Rovaniemi. Kulttuuriohjelma 2021-2025*. <https://www.rovaniemi.fi/loader.aspx?id=3ed7161b-4719-427e-a4dd-0e6dd2dc9fa4>
- Ruggles, F. D. & Silverman, H.** (2009). From Tangible to Intangible Heritage. Teoksessa H. Silverman & D. Ruggles (toim.), *Intangible Heritage Embodied*. New York, NY: Springer. DOI 10.1007/978-1-4419-0072-2_1
- Ruusuvirta, M., Renko, V. & Luonila, M.** (2020). *Kuntien kulttuuritoiminnan nykytila ja kehittämistarpeet*. Helsinki: Cupore.
- Seitonen, O.** (2017). Crowdsourcing cultural heritage: public participation and conflict legacy in Finland. *Journal of Community Archaeology and Heritage*, 4(2), 115–130. <https://doi.org/10.1080/20518196.2016.1252129>
- Siivonen, K.** (2015). *Elävän kulttuurin suojele*. Teoksessa A. Kanerva & R. Mitchell (toim.), *Elävä aineeton kulttuuriperintö. Hankkeen loppuraportti*. Helsinki: Cupore.
- Sotarauta, M.** (toim.) (1999). *Kaupunkiseutujen kilpailukyky ja johtaminen tietoyhteiskunnassa*. Helsinki: Suomen Kuntaliitto.
- Stavrides, S.** (2016). *The City as Commons*. London: Zed Books.
- Tampere.** (2021). *Kulttuurista kestävästi kasvava kaupunki. Tampereen kaupungin kulttuuristrategia 2030*. https://www.tampere.fi/tiedostot/k/PnUqoMOTb/Tampereen_kaupungin_kulttuuristrategia_2030.pdf
- Topelius, S** (1876). *Maamme-kirja. Lukukirja alimmaisille oppilaitoksille Suomessa*. Helsinki: Kustannusliike Edlund.
- Tuomi, J. & Sarajärvi, A.** (2018) *Laadullinen tutkimus ja sisällönanalyysi*. Helsinki: Tammi.

- Tuomi-Nikula, O., Haanpää, R. & Kivilaakso, A.** (2013). Johdanto & Kulttuuriperintökysymysten jäljillä. Teoksessa O. Tuomi-Nikula, R. Haanpää & A. Kivilaakso (toim.), *Mitä on kulttuuriperintö?* Helsinki: SKS.
- Valtioneuvosto** (2020): *Kansallinen kaupunkistrategia 2020–2030*. <http://urn.fi/URN:ISBN:978-952-367-311-3>
- Vantaa.** (2021). *Vantaan kulttuurilinjat 2021–2030*. https://www.vantaa.fi/sites/default/files/document/Vantaa_Kulttuurilinjat_2021-2030.pdf
- Vartiainen, P., Raisio, H., Lundström, N. & Niskanen, V.-P.** (2012). *Katsaus valtion ohjaustoiminnan kehitykseen: Fokuksessa governance- ja kompleksisuuskirjallisuus*. Helsinki: Valtioneuvoston selvitys- ja tutkimustoiminta.
- Vasilevska, L. & Vasic, M.** (2009). Strategic planning as a regional development policy mechanism: European context. *Spatium* 21, 19–26. DOI: 10.2298/SPAT0921019V
- Vilkuna, J.** (2015). Aineellisen ja aineettoman kulttuuriperinnön rajapintoja ja määritelmiä. Teoksessa A. Kanerva & R. Mitchell (toim.), *Elävä aineeton kulttuuriperintö. Hankkeen loppuraportti*. Helsinki: Cupore